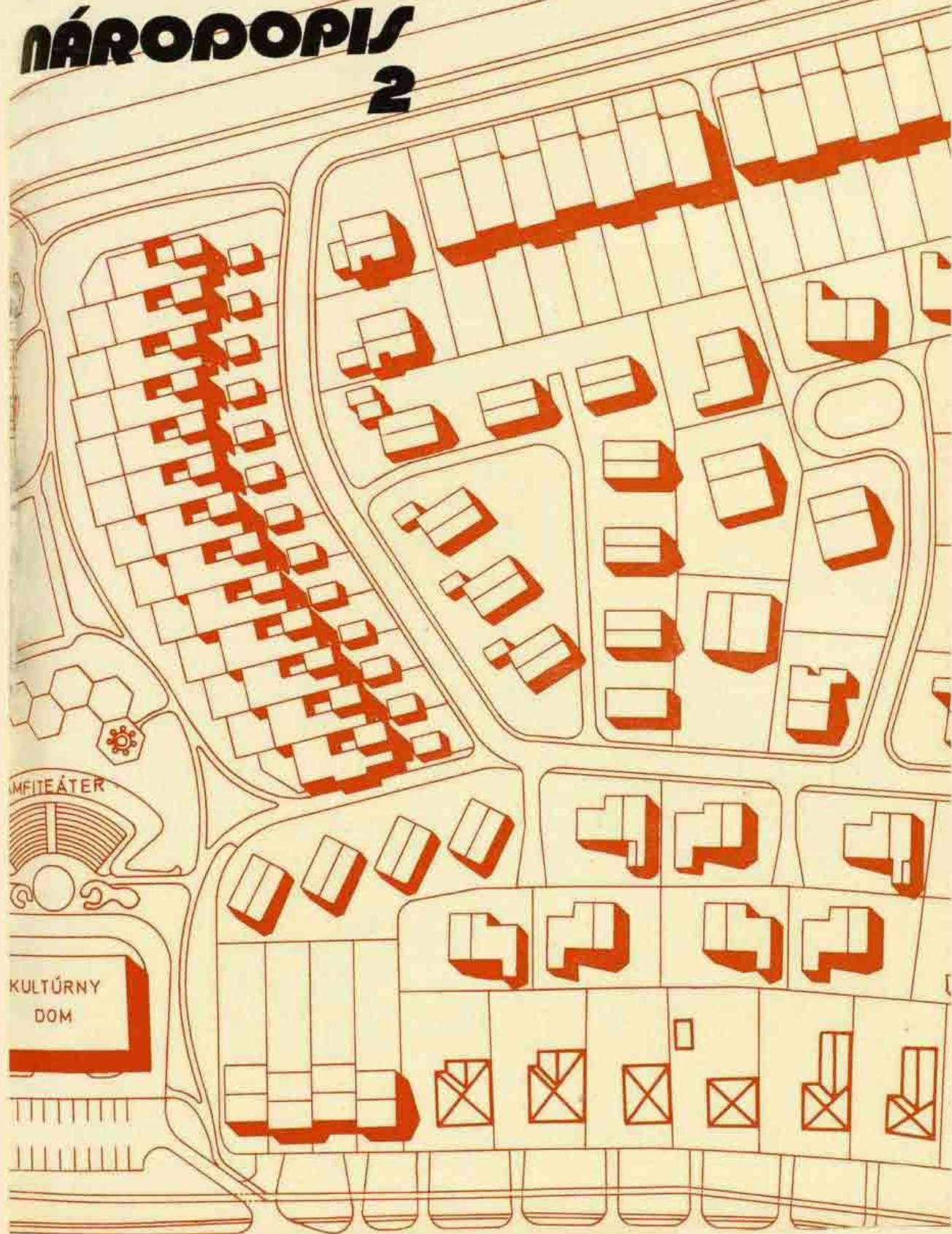

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS 2

Storočný vývin bývania na vidieku možno sledovať i z vonkajšieho vzhľadu domu.

Reprodukované ukážky z Bratislavy-Rusoviec sa týkajú domov, ktoré vznikli koncom 19. storočia, opierajú sa však o staršie typy ovplyvnené tereziánskou centrálnou reguláciou; sú medzi nimi aj také, ktoré postavili začiatkom 20. stor. a ukazujú závislosť od miestneho kaštieľa; po roku 1970 viaceré príbytky vznikli z montidomu OKL.

Autorom farebných fotografií na 2. a 3. strane obálky je Vladimír Gosiorovský

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online prístupné iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.ceeol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

2. 1978

OBSAH

ŠTÚDIE

- Adam Pranda: Formovanie nového systému hodnotových orientácií na súčasnej slovenskej dedine 235
- Božena Filová: Miesto a pôsobenie tradícií v spôsobe života súčasnej slovenskej vidieckej rodiny 269
- Peter Salner: Štruktúra súčasnej mestskej rodiny 285
- Daniel Luther: Prvky konštituovania tradície v súčasnosti (Na príklade analýzy fašiangových obyčajov) 302
- Antonín Robek: Účasť Zdeňka Nejedlého při vydávání lidových písní. (K stému výročiu narodenin) 316

MATERIÁLY

- Etnografický atlas Slovenska – pokusné komentáre:
Ema Kahounová: Vinohradnícke nože 326

DISKUSIA GLOSÝ

- Soňa Kovačevičová: Doklady k centrálnej regulácii individuálnej výstavby na Slovensku po roku 1945 343

- Václav Frolec: Syntéza o ľudovom staviteľstve v karpatsko-balkánskej oblasti. Návrh projektu 347

ROZHLADY

- Životné jubileum PhDr. Márie Kosovej, CSc. (Soňa Burlasová) 351
- K jubileu PhDr. Viery Gašparíkovej, CSc. (Milan Leščák) 354
- Životné jubileum PhDr. Estery Plickovej, CSc. (Jarmila Pátková) 357
- Jubileum bulharského etnografa Vasila Marinova (Václav Frolec) 362
- K niektorým otázkam ďalšieho rozvoja národopisnej práce v Etnografickom ústave Slovenského národného múzea v Martine (Igor Krišteň) 363
- Prestavba štúdia národopisu na vysokých školách (Ján Michálek) 370
- Medzinárodné sympózium o etnografických aspektoch socialistického spôsobu života (Adam Pranda) 376

RECENZIE A REFERÁTY

- Premeny ľudových tradícií v súčasnosti. 1. Československo (Václav Frolec) 379
- A Békés Megyei Múzeumok Közleményei. 3. Néprajzi tanulmányok Tótkomlósról (Ján Mjartan) 381

Irena Pišútová: Súčasná ľudová plastika na Slovensku (Bohuš Bodacz) . . .	383	Imre Balogh: Tugurium — szállás — tanya, príspevky k dejinám predchádzajúcim maďarské osídlenie taní (Soňa Švecová)	391
Iva Heroldová: Válka v lidovém podání (Viera Gašparíková)	385	Volkstümliche Keramik aus Europa (Helena Tomečková)	393
Národopisná knižnica (Jarmila Pátková)	387	Studien zur europäischen traditionellen Fischerei (Ján Mjartan)	394
Folktales from Asia — for Children everywhere (Mária Kosová)	388	Helena Šenfaldová: Pletení z loubků (Ján Chlup)	395
François Sigaut: L'histoire de l'agriculture en France (Viera Urbančová)	390		

HLAVNÁ REDAKTORKA

Božena Filová

VÝKONNÝ REDAKTOR

Pavol Stano

REDAKČNÁ RADA

Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Emília Horváthová, Soňa Kovačevićová, Igor Krištek, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera Nosáľová, Adam Pranda, Antonín Robek

ŠTRUKTÚRA SÚČASNEJ MESTSKEJ RODINY (Na základe materiálu z Bratislavy I)

PETER SALNER

Národopisný ústav SAV, Bratislava

Spoznanie života rodiny v rôznych prostrediach a podmienkach je možné len vtedy, keď poznáme konkrétne formy rodiny, ich frekvenciu a zloženie. Analýza rodinnej štruktúry slúži teda ako východisko pre poznávanie ostatných zložiek.

Štruktúre vidieckej rodiny sa venuje pomerne bohatá etnografická literatúra. Podstatne menej prác sa však zaoberá touto problematikou v mestskom prostredí. Preto pri analýze štruktúry bratislavskej rodiny musíme jednak vo veľkej miere využívať poznatky iných spoločenskovedných disciplín (predovšetkým sociológie a demografie), jednak zas aplikovať etnografický materiál z rôznych oblastí Slovenska na podmienky mesta.

V prvých fázach výskumu štruktúry súčasnej bratislavskej rodiny sme sa nemohli zamerať na zber materiálu v celom rozsahu problematiky.¹ Niektoré aspekty si všímame podrobnejšie, iné len okrajovo, ďalšie nesledujeme vôbec.

Získaný materiál sme rozdelili do troch častí:

I. Štruktúra a konkrétne formy súčasnej bratislavskej rodiny;

II. príčiny zmien rodinnej štruktúry;

III. kontakty rodiny s okruhom širšieho príbuzenstva.

Zameriavame sa predovšetkým na problematiku rodinnej štruktúry, ďalšie okruhy problémov si všímame v menšom rozsahu.

Pri získavaní materiálu sme použili nasledovné techniky zberu:

a) Pri výskume štruktúry sme vychádzali z údajov 332 rodín z rôznych častí skúma-

ného obvodu. Výber bol viac-menej náhodný, zachytili sme všetky rodiny v 25 domoch, ktoré sa nachádzajú v 15 uliciach Bratislavy I.² Vzorka zahŕňa 1024 osôb.

b) Výsledky dotazníkových výskumov, ako sme ich mali k dispozícii do konca apríla 1977. K sledovanej problematike sa vzťahovalo 5 otázok. Dve z nich si všímali názorové orientácie respondentov, preto na ne mohlo v každej rodine odpovedať aj viac osôb. Ďalšie tri otázky zisťovali konkrétnu situáciu, preto ich mohol zodpovedať vždy len jeden respondent.

c) Doplnkový materiál kvantitatívneho a kvalitatívneho charakteru sme získali z rôznych prameňov (údaje pracovníkov ObNV Bratislava I, publikované štatistické údaje, rozhovory s informátormi).

Hneď v úvode by sme chceli zdôrazniť, že obvod Bratislava I. je v porovnaní s inými časťami mesta v mnohom atypický. Preto získané výsledky možno zovšeobecniť len s príslušnou korekciou. Bytový fond bol, okrem ojedinelých výnimiek, vytvorený už pred druhou svetovou vojnou. Po roku 1945 došlo k jeho obnovovaniu a modernizácii. V porovnaní s modernou výstavbou sú byty v priemere väčšie tak počtom izieb, ako aj ich rozmermi.³ Umiestnenie v centre mesta má vplyv na rozsah obchodnej siete a ovplyvňuje do určitej miery spoločenský život obyvateľov. Všetky uvedené okolnosti sa čiastočne prejavujú aj na štruktúre rodiny.

V období medzi svetovými vojnami žila v tejto časti mesta značná časť bratislavských obyvateľov. Po roku 1945 došlo k vysídleniu väčšiny osôb maďarskej a nemeckej

kej národnosti, ďalší Bratislavčania sa stali obeťami vojnových udalostí. Do uvoľnených bytov sa sťahovali ľudia zo všetkých oblastí Slovenska. Proces osídľovania a usadzovania bol v podstate ukončený začiatkom päťdesiatych rokov. Ďalšie zmeny v zložení obyvateľstva boli potom predovšetkým dôsledkom prirodzených životných procesov (narodenie, sobáš úmrtie atď.) a len okrajovo pôsobila vonkajšia alebo vnútorná migrácia.³ Dokladom toho je vysoké percento osôb starších ako 60 rokov. V našej vzorke predstavuje 23,05 %.

V prvých obdobiach po presídlení do mesta sa novopristaňovalci usilujú podľa svojich predstáv prispôbiť sa novým podmienkam a zvyklostiam.⁴ Postupne opúšťajú niektoré zvyky a tradície pôvodného prostredia, kým iných sa priam krčovitito pridŕžajú. Až po určitom čase (jeho dĺžka je individuálna) proces prispôbovania sa novým podmienkam spôsobu života a práce dospeje do stavu, že na určité štandardné situácie rodinného a spoločenského života sa sformujú adekvátne reakcie, ktoré sa stávajú modelovým riešením pre všetky podobné (teda aj dovtedy neznáme) situácie. V tomto bode môžeme považovať proces adaptácie v mestskom prostredí za ukončený a pristaňovalci sa menia z obyvateľov mesta na mestských obyvateľov.

Proces, ktorý je v skúmanom obvode prakticky ukončený, však intenzívne prebieha na nových bratislavských sídliskách, kde väčšinu obyvateľstva tvoria pristaňovalci prvej generácie. Vzhľadom na stále intenzívnejší proces zblížovania dediny s mestom by adaptácia obyvateľstva mala prebiehať rýchlejšie a plynulejšie, ale v podstate rovnako (s prihliadnutím na celospoločenský vývin a jeho dosah na celú oblasť kultúry a spôsobu života) ako v obvode Bratislava I. Práve preto považujeme spoznanie stavu ľudovej kultúry v relatívne už stabilizovanom prostredí za základ pre ďalšie výskumy.

I. Štruktúra a konkrétne formy súčasnej bratislavskej rodiny

Skôr, ako prikróčíme k rozboru vlastného bratislavského materiálu, pokúsime sa v krátkosti zhrnúť názory na problematiku súčasnej mestskej rodiny.

Teoretické východiská štúdia štruktúry mestskej rodiny

V našej i zahraničnej odbornej literatúre takmer jednoznačne prevláda názor, že v mestskom prostredí sú hlavnou (a v podstate výlučnou) formou takzvané „individuálne“ (niekedy označované aj ako „malé“ alebo „jadrové“) rodiny, kým formy rozšírených rodín sa objavujú oveľa menej, skôr ojedinele.

Sovietsky sociológ A. V. Baranov tvrdí, že v mestskom prostredí dochádza k zmenšovaniu rodiny, „a to tým, že rodina sa skôr delí, ako aj tým, že je menší počet detí“. Aj v prípade, že býva viac individuálnych rodín spoločne (v dôsledku bytovej situácie), vytvárajú zväčša menšie, ekonomicky a spoločensky samostatné jednotky. Práve spomínané prvky izolácie, a tým aj väčšiu slobodu jednotlivcov považuje A. V. Baranov za prvoradé podnety prechodu vidieckeho obyvateľstva do miest a vzrastu mestskeho obyvateľstva už od obdobia feudalizmu.⁵ Podobný názor zastáva aj F. Béhégvi. Podľa neho technická revolúcia a dalizmu.⁵ Podobný názor zastáva aj F. Bánhegyi. Podľa neho technická revolúcia a s ňou späté spoločenské zmeny ovplyvňovali rodinu rozhodujúcim spôsobom, a to rovnako funkcie rodiny ako jej veľkosť. „Rozšírená rodina“ už nepredstavovala najadekvátnejšiu formu rodinného života. Ako hlavné príčiny tohto javu označuje stratu kontaktov obyvateľov mesta s príbuznými na vidieku, tesné bytové pomery, preberanie sociálnej zábezpeky štátom a predovšetkým zmeny v charaktere výroby.⁶ M. Marušíak označuje „malorodinu“ za formu typickú pre kapitalistickú a socialistickú spoločnosť.⁷ Tomu by nasvedčovali aj závery H. M. Johnsona. Z nich vyplýva, že obyvatelia miest v USA považujú za ideál zosobášený manželský pár s nezosobášenými ekonomicky závislými deťmi. Pritom bydlisko manželského páru nie je zvolené na základe inštitucionálneho princípu, ale bez nejakého špeciálneho vzťahu k bydliskám rodičov alebo súrodencov oboch manželských partnerov.⁸

Na základe slovenského etnografického materiálu S. Švecová analyzovala formy roľníckej a mestskej rodiny. Kým malovýrobné nediálne formy predstavujú po-

dľa S. Švecovej z hľadiska štruktúry dve formy rodiny (individuálnu a rozšírenú), „mestské formy rodiny predstavujú výlučne individuálnu formu rodiny“.⁹

Uvedené názory, predpokladajúce sústavné zmenšovanie sa rodinných foriem, vyplývajú zo zákona kontrakcie, ktorý sformuloval E. Durkheim. Rodina sa podľa tohto zákona zužuje na čoraz menší okruh osôb, až napokon vznikajú predpoklady pre manželskú rodinu, ktorá po dospievaní a osamostatňovaní sa detí tvorí ďalej už neredukovateľné jadro rodiny.¹⁰

Len malý okruh bádateľov dospel k iným záverom. E. Pfeilová zaraďuje názory o prevažnom rozšírení izolovaných malých rodín v mestskom prostredí do kategórie „legend o meste“. Ako uvádza, individuálne rodiny utvárajú len novopristaňovanci v prvej generácii po príchode do mesta. V ďalších pokoleniach sa už bežne objavujú rodiny s dvomi až tromi generáciami nezávislých osôb. Rovnako odmieta aj názory o izolovanosti mestských rodín. Vzťahy k širšiemu okruhu príbuzenstva sú síce dobrovoľné a selektívne, nevytvárajú sa však ľubovoľne. Predovšetkým vzťahy medzi rodičmi a deťmi sa formujú na základe ustálených noriem (bindende Normen).¹¹ S uvedenými názormi korešpondujú aj závery, ku ktorým dospela T. J. Zaslavskaja. Prechod do mestského prostredia označuje za prechod z jednej sociálnej skupiny do druhej, so všetkými dôsledkami v spoločenskom postavení, zamestnaní, spôsobe života atď. Do miest odchádzajú len najschopnejší jedinci, v produktívnom veku¹² (a nie celé viacgeneračné rodiny – P. S.). Stávajú sa tak vlastne prvou generáciou mestského obyvateľstva.

Aby sme mohli prejsť k analýze bratislavskej rodiny a jej štruktúry, potrebujeme aspoň pre potreby tejto práce vymedziť pojmy „individuálna rodina“, „rozšírená rodina“, ako aj hlavné znaky existencie mestskej rodiny.

Ako východisko použijeme definíciu S. Švecovej:¹³

Individuálna forma rodiny, kde bola vždy len jedna manželská dvojica so svojimi slobodnými deťmi, prípadne bez nich, alebo aspoň jeden z manželov a aspoň jedno zo slobodných detí.

Rozšírená forma rodiny pozostávala

z niekoľkých individuálnych rodín (minimálne dvoch). Podľa zloženia týchto individuálnych rodín môžeme rozlíšiť dve formy rozšírenej rodiny:

a) rodinu detí a rodičov,

b) rodinu nerozdelených súrodencov.¹⁴

Pre vznik rozšírenej rodiny je teda podľa uvedenej definície nevyhnutný sobáš detí, aby mohlo v domácnosti žiť viac individuálnych rodín. Podobné stanovisko zastáva aj F. Báňegy.¹⁵ Domnievame sa však, že táto definícia platí úplne len v tradičnom roľníckom prostredí, kde sa status členov rodiny vekom menil len veľmi málo, ale podstatne viac uzavretím manželstva. V súčasnom mestskom prostredí došlo k oddeleniu miesta bydliska a miesta práce. Spoločnosť posudzuje jednotlivcov z dvoch rôznych, ale z tohto pohľadu rovnocenných aspektov: ako člena rodiny (dieťa, nezosobášená osoba, manžel a pod.), a podľa ekonomických kritérií (závislý od rodičov alebo ekonomicky samostatný po vstupe do trvalého pracovného pomeru). Oba aspekty možno považovať za rovnocenné, preto za rozšírenú rodinu nepovažujeme len dve či viac manželských párov, ale aj také prípady, kde v spoločnej domácnosti žije aspoň jeden z rodičov a aspoň jedno z ekonomicky samostatných (aj keď slobodných) detí. Podobné prípady nie sú v Bratislave ojedinelé. V našej vzorke sme našli 25 prípadov (7,53%), keď v spoločnej domácnosti žilo niekoľko generácií, pričom nevytvárali ani jeden manželský pár. V 18 prípadoch išlo o rodiny s dvoma ekonomicky samostatnými generáciami (5,42%), v šiestich prípadoch boli rodiny trojgeneračné (1,81%), v jednom prípade sa vyskytla rodina štvorgeneračná. Percento rozšírených rodín takéhoto typu by vzrástlo, keby sme sem zahrnuli rodiny s manželskou dvojicou rodičov a ekonomicky samostatnými slobodnými deťmi.

Hlavným znakom existencie rodiny sa teda javí spoločné bývanie. Ani v mestskom, ani v roľníckom prostredí však nie je znakom jediným. S. Švecová vymedzila nasledovné štyri podmienky existencie rodiny:¹⁶

a) spoločný majetok;

b) spoločné stravovanie: „Ak sa v rodine niekto zvlášť chová, zvlášť stravuje (napríklad rodičia a mladí manželia oso-

bitne), produkty na obživu sa nezískavajú zo spoločnej práce a na spoločnom majetku... V prípade samostatného stravovania ide teda o samostatnú rodinu". (Naproti tomu Z. Apáthyová-Rusnáková uvádza na základe materiálu z obcí Rudná a Kružná, že „osamostatnenie sa vo varení neznamená separátne bývanie; z toho vyplýva, že alimentárna povinnosť je popri práve domicilu iba doplnkový jav“.)¹⁷

c) spoločná práca na spoločnom majetku;

d) spoločné bývanie „...sa tiež nedá odmyslieť od znakov rodinného života. Len čo si členovia rodiny stavajú vlastný dom, len čo sa sťahujú od predchádzajúcej rodiny (od rodičov, súrodencov), zaniká majetková jednota a v súvislosti s tým aj spoločná práca na spoločných zemiach i spoločné stravovanie. Vzniká nová rodina so všetkými svojimi znakmi. Spoločné bývanie s jedným obytným centrom je teda podmienkou existencie rodiny“.

V Bratislave, ako sme spomenuli, pokladáme za hlavný znak existencie rodiny spoločné bývanie jej členov (hoci aj po rozdelení na viac individuálnych rodín často pretrvávajú vzťahy rôzneho charakteru – výpomoc, ekonomické zväzky, pomoc pri výchove detí, spolupráca pri vedení domácnosti atď.). Zväčša ide o spolužitie viacerých generácií v priamej línii rodičov a detí. Len v štyroch prípadoch v rodine žijú aj iné osoby. V jednom prípade ide o prvého manžela, v ďalších to boli sestra ženinej matky, vzdialená príbuzná, ktorá sa starala o staršieho osamoteného muža, a krstná matka (zároveň príbuzná ženy). Vo všetkých troch prípadoch išlo o osoby vekovo staršie. Ďalšími znakmi existencie rodiny v mestskom prostredí podľa našej mienky sú:

- dohoda o deľbe práce v domácnosti;
- dohoda o deľbe ekonomických základov, potrebných na vedenie domácnosti;
- pravidelné kontakty priateľského charakteru medzi jednotlivými rodinami a členmi rodín v domácnosti.

V prvých dvoch bodoch používame termín „dohoda“. V prostredí Bratislavy sa objavuje množstvo foriem riešenia vzťahov medzi rodinami a členmi rodín v otázkach deľby práce a nákladov potrebných na vedenie domácnosti (dôchodcovia vy-

konávajú domáce práce a mladší členovia rodiny prispievajú väčším dielom pri deľbe nákladov; členovia rodiny alebo rodín sa striedajú pri vykonávaní určitých prác a nákladov; deľba práce a nákladov je úzko špecializovaná; rodičia všestranne podporujú závislé študentské manželstvá; v rodine je spoločná pokladňa, obhospodarovaná buď spoločne, buď niektorým členom rodiny; práca a náklady sa rovnomerne delia medzi všetky zainteresované rodiny atď.). Nie je dôležité, ktorá konkrétna forma prevláda v jednotlivých rodinách či celej vzorke, ale to, že na existujúcej forme sa zúčastňujú zainteresované rodiny a ich členovia. V otázke spoločného stravovania sa pripájame k názoru Z. Apáthyovej-Rusnákovej. V podmienkach súčasného mestského života sa členovia rodiny často stravujú mimo domácnosti (závodné jedálne, školské družiny a pod.), takže rodiny sa nemusia stretávať ani priamo pri konzumácii potravy, ani pri jej zabezpečovaní a príprave. Spoločné stravovanie pokladáme preto za dôležitú súčasť dohody o deľbe práce a dohody o deľbe nákladov, nie však za podmienku existencie rodiny.

Analýza štruktúry a konkrétnych foriem súčasnej bratislavskej rodiny

Pri zhodnocovaní výsledkov výskumu sme vychádzali predovšetkým z predpokladu spoločného bývania ako hlavnej podmienky existencie rodiny. Ďalej sme brali do úvahy niektoré základné štatistické údaje, pomocou ktorých možno lepšie pochopiť štruktúru rodiny.

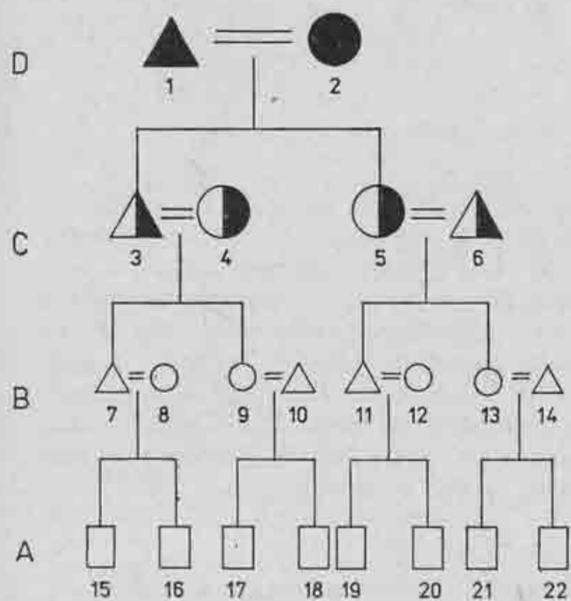
1. Vďaka vzrastajúcej starostlivosti o človeka sa stále viac predlžuje ľudský život. Podľa údajov Štatistickej ročenky ČSSR roku 1970 zomrelo 67 % osôb vo veku 60 a viac rokov. Môžeme teda predpokladať, že vo väčšine rodín žijú dôchodcovia.

2. Väčšina mladých ľudí (s výnimkou vysokoškolských študentov) vstupujú do trvalého pracovného pomeru vo veku 18–19 rokov. V tomto veku je v podstate dovršené aj fyzické dospievanie, takže mladí ľudia spĺňajú základné predpoklady na uzavretie manželstva. Roku 1970 vstúpilo

do manželstva vo veku do 20 rokov (vrátane) 29,68 % zosobášených osôb (11,77 % mužov a 47,59 % žien). Do 22 rokov svojho veku vstúpilo do manželstva ďalších 28,47 % mužov a 22,25 % žien, čo spolu predstavuje nadpolovičnú väčšinu celej populácie.

3. Predpokladáme, že v priemernej mestskej rodine žijú dve deti,¹⁸ pričom pre zjednodušenie berieme do úvahy vždy jedno dieťa z každého pohlavia. Ďalej vychádzame z predpokladu, že vo väčšine mladých manželstiev sa prvé dieťa narodí do jedného roka po sobáši.

Ak by platili uvedené kritériá a nedochádzalo by k deleniu rodiny, vytvorili by sa štvorgeneračné rodiny, v ktorých by žilo 22 osôb (obr. 1). Kombináciou vzájomných vzťahov rodičov a detí môžeme potom odvodiť všetky teoreticky možné formy individuálnych a rozšírených rodín (obr.

1. Štruktúra komplexnej štvorgeneračnej rodiny

Pre lepšiu ilustráciu sa pokúsime teraz konkretizovať uvedené generačné skupiny, pričom termín generácia chápeme v jeho historicko-chronologickom význame,¹⁹ teda v zmysle vekovej skupiny. Len druhotne si všimame postavenie jednotlivca z hľadiska jeho miesta v príbuzenskej či rodinnej hierarchii (dieťa, rodičia, starí rodičia a pod.).

a) generácia A: vekové rozpätie 0–18 rokov, v niektorých skupinách obyvateľstva sa horná hranica posúva až do veku 25 rokov (študenti). Do tejto skupiny zaraďujeme všetky ekonomicky závislé a slobodné osoby.

b) generácia B: vekové rozpätie 18 (25)–40 rokov. Do tejto skupiny patria všetky ekonomicky samostatné osoby a zosobášení ľudia, ktorí neprekročili vek 40 rokov.

c) generácia C: vekové rozpätie 41–60 rokov. Je to generácia potenciálnych starých rodičov.

d) generácia D: vekové rozpätie 61 a viac rokov. Do tejto skupiny zahrňame všetkých dôchodcov, a to bez ohľadu na to, či žijú samostatne, alebo v spoločnej domácnosti so svojimi potomkami.

Tabuľka 1

Generačná štruktúra vzorky

Generácia	Počet mužov	Počet žien	Spolu	%
A	—	—	260	25,39
B	128	151	279	27,24
C	114	135	249	24,32
D	90	146	236	23,05
Spolu	332	432	1024	100,00

Ako vyplýva z údajov tab. 1, v sledovanej vzorke sú približne rovnako zastúpené všetky generácie. Rozdiel medzi počtom osôb generácie D, ktorých je najmenej (ale aj tak relatívne veľa), a najpočetnejšie zastúpenou generáciou B je necelých 5 %.

Tabuľka 2

Počet generácií v domácnosti

Počet generácií	Počet prípadov	%
1	119	35,84
2	127	38,25
3	79	23,80
4	7	2,11
Spolu	332	100,00

Ak si všimáme počet generácií v rodine, vidíme, že najrozšírenejšie sú rodiny menšie — jednogeracačné (35,84 % vzorky), a predovšetkým dvojnogeracačné individuálne aj rozšírené (40,66 %). Trojnogeracačné a štvornogeracačné rodiny sú zastúpené podstatne menej.

Z prevahy rodín s menším počtom generácií ďalej vyplýva, že vo väčšine domácností žije menší počet osôb. Najviac rozšírené sú rodiny s dvoma osobami (takmer štvrtina prípadov). Často ide o osamelé staršie osoby. Len v 62 prípadoch (18,68 %) býva v spoločnej domácnosti viac ako päť ľudí.

Tabuľka 3

Počet osôb v domácnosti

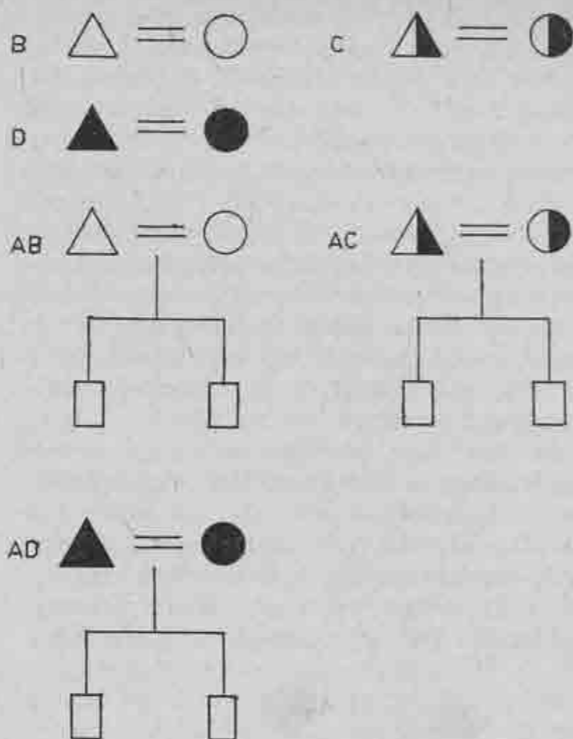
Počet osôb	Počet prípadov	%
1	62	18,67
2	81	24,40
3	62	18,67
4	65	19,58
5	31	9,34
6	17	5,12
7-11	14	4,22
Spolu	332	100,00

V ďalšej časti práce sa zameriame na sledovanie frekvencie jednotlivých konkrétnych foriem individuálnych a rozšírených rodín.

Formy individuálnej rodiny

Individuálne rodiny tvoria väčšiu časť obyvateľstva skúmaného obvodu. Šesť foriem, odvodených z obr. 1 predstavuje 58,13 % zozbieranej vzorky.²⁰ Rozdiely medzi jednotlivými formami vyplývajú jednak z rozdielneho počtu generácií (rodiny jednogeracačné alebo dvojnogeracačné so závislými deťmi), jednak z vekových rozdielov generácie ekonomicke nezávislých osôb.

Ako vyplýva z tab. 4, väčšiu frekvenciu majú jednogeracačné formy, ktoré predstavujú 60,10 % individuálnych rodín. Takmer polovicu individuálnych rodín zastu-

2. Formy individuálnej rodiny

puje forma D, teda osamotení dôchodcovia (manželský pár alebo jeden z partnerov). Je to 44,04 % individuálnych rodín. Z toho vidno, že obyvateľstvo obvodu Bratislava I. je v priemere prestarnuté. Na druhej strane manželské páry do 40 rokov (s deťmi alebo bezdetné) ako najstaršia generácia v domácnosti tvoria 23,52 % individuálnych rodín. Generácia B je pritom zo skúmanej vzorky najpočetnejšia.

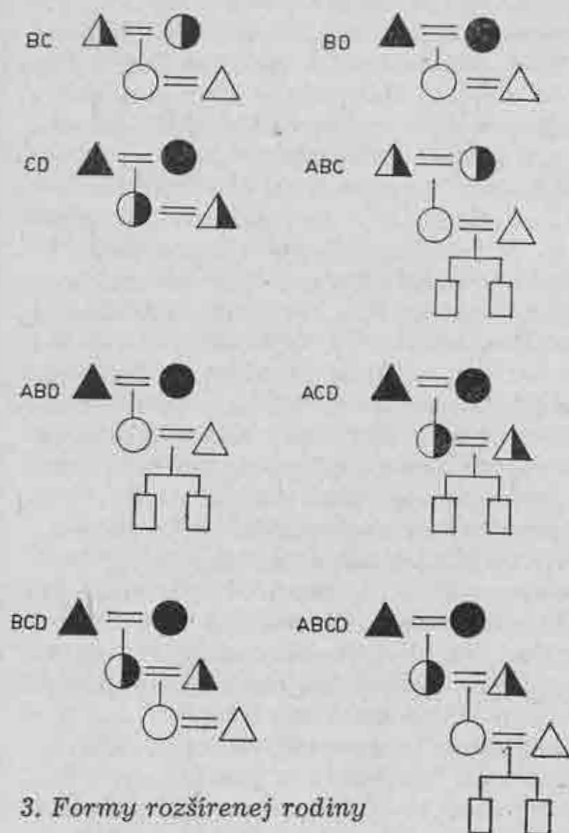
Tabuľka 4

Frekvencia foriem individuálnej rodiny

Forma rodiny	Počet prípadov	% vzorky	% v indiv. rod.
B	10	3,01	5,18
C	24	7,23	12,44
D	85	25,60	44,04
AB	35	10,54	18,13
AC	32	9,64	16,58
AD	7	2,11	3,63
Spolu	193	58,13	100,00

Formy rozšírenej rodiny

Z obr. 3 vidno, že teoreticky možno odvodiť osem foriem rozšírenej rodiny. V našej vzorke sú, aj keď nie rovnako, zastúpené všetky. Spolu predstavujú 41,87 % všetkých rodín.

3. Formy rozšírenej rodiny

Tabuľka 5

Frekvencia foriem rozšírenej rodiny

Forma rodiny	Počet prípadov	% vzorky	% rozšír. rodín
BC	22	6,63	15,83
BD	21	6,33	15,11
CD	10	3,01	7,19
ABC	46	13,86	33,09
ABD	26	7,82	18,71
ACD	5	1,51	3,60
BCD	2	0,60	1,44
ABCD	7	2,11	5,04
Spolu	139	41,87	100,00

Najčastejšie sa objavujú rodiny trojgeneračné, ktoré tvoria nadpolovičnú väčšinu (56,83 %) rozšírených rodín. Frekventovane sú predovšetkým formy ABC (33,09 %) a ABD (13,47 %) rozšírených rodín. Ide teda o manželský pár do 40 rokov (v prvom prípade možno predpokladať, že sa blíži skôr k dolnej vekovej hranici, v druhom zas viac k hornej hranici skupiny), žijúci jednak so svojimi rodičmi, jednak so závislými deťmi. Rozdiely sa prejavujú vo veku (generačnom) postavení členov najstaršej generácie.

Na druhej strane sú niektoré typy trojgeneračných rodín najmenej frekventované. Ide o rodiny ACD (3,60 % rozšírených rodín), a najmä BCD (1,44 %). V oboch prípadoch ide o spolužitie dvoch najstarších generácií, rozdiely sa prejavujú v generačnom postavení mladších osôb. Uvedený stav vedie k predpokladu, že k deleniu rodiny dochádza v Bratislave najčastejšie v generácii C. Prípady spolužitia generácií C a D v spoločnej domácnosti predstavujú 5,12 % celej vzorky. Spolužitie osôb generácie D s mladšími nezávislými osobami reprezentuje 21,38 % prípadov. Z toho vyplýva, že k deleniu dochádza ešte pred odchodom vekovo starších osôb do dôchodku a nie je determinované ich úmrtnosťou, veď forma jednogerlačnej bunky D tvorí 25,60 % celej vzorky.

Podobne aj v dvojgeneračných rodinách je typ CD najmenej frekventovaný (7,19 % rozšírených rodín, 3,01 % celej vzorky). Typy rodín BC, BD sú naproti tomu pomerne bežné a predstavujú spolu 30,94 % rozšírených rodín (12,96 %). Celkovo však dvojgeneračné rozšírené rodiny nie sú veľmi častou formou. Predstavujú 15,97 % prípadov, čo je okrem štvorgeneračných rodín najmenej.

Štvorgeneračné rodiny sa objavujú pomerne výnimočne a reprezentujú 2,11 % vzorky a 5,04 % rozšírených rodín.

V skúmanom obvode Bratislava I prevládajú formy individuálnej rodiny. Ich rozšírenie však nie je natoľko výrazné, aby sme ich mohli označiť za výlučnú formu. Skôr naopak, materiál potvrdzuje závery E. Pfeilovej. Frekvencia rozšírených rodín je natoľko intenzívna, že ich výskyt nemôžeme považovať za ojedinelý a náhodný, najmä v štvrtiach s usadlým obyvateľ-

stvom. Domnievame sa, že uvedenú tézu by potvrdil aj materiál z nových mestských sídlisk. V súčasnosti tu prevládajú prisťahovalci prvej generácie, teda predovšetkým manželské páry so závislými deťmi. V ďalších generáciách však už tento obraz nebude natoľko jednoznačný.

II. Príčiny zmien rodinnej štruktúry

Ako príčiny zmien rodinnej štruktúry možno uviesť všetky javy, ktoré vyjadrujú zmenu stavu. Môžeme ich rozdeliť do dvoch skupín:

1. prirodzené (napr. narodenie, zmeny vyplývajúce z veku, smrť a pod.);
2. obradovo-spoločenské²¹ (výstižnejšie by pre naše potreby bolo vari „spoločensko-preraďovacie“).

Medzi prirodzené príčiny zmien možno zaradiť predovšetkým narodenie a úmrtie členov rodiny, patrí sem aj prechod z jednej vekovej skupiny do druhej. Určitým medzičlánkom k spoločensko-preraďovacím zmenám stavu je dočasné alebo trvalé prijatie nových členov do rodiny. Môže byť dôsledkom vekových a zdravotných zmien (napr. prijatie starých alebo chorých ľudí, ktorí žili predtým v oddelenej domácnosti), ale rovnako môže vyplývať aj zo zmien spoločensko-preraďovacích (príchod manželského partnera po sobáši).

Ako najzávažnejší prejav spoločensko-preraďovacích zmien sa ukazuje sobáš. Jeho vplyv sa prejavuje tak v postavení jednotlivcov (ženicha a nevesty), ako aj v štruktúre oboch rodín, resp. navyše niekedy vznikom samostatnej novej rodiny podľa toho, ktorú formu usídlenia mladomanželov po sobáši budú v príslušnom prípade realizovať.

V tradičnom roľníckom prostredí bolo najbežnejším riešením patrilokálne usídlenie, teda prechod nevesty do rodiny manžela. Prípady, že muž prechádzal po sobáši bývať do rodiny ženy, boli síce všeobecne známe a v niektorých oblastiach značne rozšírené, ale celkovo bola frekvencia matrilokálneho usídlenia podstatne menšia, pretože nevyhovovala v takej miere existujúcim podmienkam spôsobu života a spoločensko-kultúrnym normám. Bývanie mladomanželov oddelene od rodičov bolo bezprostredne po sobáši prakticky neznáme.

V súčasnom bratislavskom prostredí sa objavujú všetky tri základné formy usídlenia po sobáši. Ojedinele sa vyskytuje aj štvrtá forma, že každý z mladomanželov býva na inom mieste.²² Zväčša ide o krátkodobé a prechodné prípady, preto im nevenujeme osobitnú pozornosť.

Ako najvhodnejšie riešenie sa mladým ľuďom javí bývanie oddelene od rodičov. Z 27 respondentov 23 uprednostňuje oddelené bývanie, len štyria pokladajú za vhodnejšie riešenie spolužitie s rodičmi jedného z partnerov. Jednoznačný postoj vyplýva z mienky, že spolužitie s rodičmi sa len málokedy zaobídú bez názorových rozporov. Mladí ľudia sa vo väčšine prípadov cítili obmedzovaní v možnostiach samostatného rozhodovania. Pri úsilí o realizáciu svojich predstáv o usporiadaní života a domácnosti dochádza často k rozporom medzi skúsenosťami starších osôb a často nereálnymi koncepciami mladých. Uvedené názory boli natoľko jednoznačné, že sme sa pri výskume zamerali na otázku, či sa informátorom ako výhodnejšie javí spolužitie s rodinou muža (podobne ako v tradičnom roľníckom prostredí) alebo usídlenie matrilokálne. Vychádzali sme z predpokladu, že podmienkam súčasného spôsobu života v mestskom prostredí zodpovedá viac spolužitie s rodičmi ženy.²³

Zozbieraný materiál svedčí o tom, že v obvode Bratislava I prevláda matrilokálne usídlenie. Dokladom sú údaje tab. 6. Zaradili sme do nej len prípady, keď v byte žije spoločne viac generácií, pričom mladšiu musí tvoriť úplný manželský pár. V tabuľke teda nie sú zahrnuté prípady, keď z rôznych dôvodov (rozvod, úmrtie partnera, slobodná matka a pod.) je len jeden z manželských partnerov, či už sám, alebo s deťmi.

Ako vidno, takmer dvojnásobne viac

Tabuľka 6

Ubytovanie mladomanželov po sobáši

V rodine	Počet prípadov	% vzorky
manžela	23	6,93
manželky	42	12,65
Spolu	65	19,58

mladých párov sa usídlilo v rodine ženy ako v rodine muža. Pritom pod vplyvom tradície mnohí informátori predpokladajú, že viac mladých párov sa usídľuje v rodine muža. Aj svadobná hostina sa v mnohých prípadoch podvedome chápe ako rozlúčka rodiny s dcérou a strana ženy sa zúčastňuje na úhrade nákladov za svadbu.

V dotazníkovom výskume sa otázkami usídlenia mladomanželov po sobáši zaoberali dve otázky:

1. Ak mladí manželia nemajú možnosť hneď po sobáši bývať oddelene od rodičov, ako vhodnejšie riešenie sa Vám javí (podčiarknite):

- bývanie s rodinou manžela;
- bývanie s rodinou manželky;
- neviem.

2. Napíšte, prečo ste zvolili práve Vami podčiarknutú odpoveď.

Obe otázky sú postavené ako názorové, môže ich teda zodpovedať aj viac osôb v každej rodine. V odpovediach na prvú otázku sa väčšina respondentov zhodla v názore, že výhodnejšie je ubytovanie v rodine ženy, len v ojedinelých prípadoch uprednostňujú usídlenie v rodine muža. Pomerne vysoké percento odpovedí „neviem“ nasvedčuje, že mnohí respondenti nechcú v nijakom prípade žiť s rodičmi jedného či druhého partnera.

V ďalšej časti práce sa pokúsime zistiť, či a do akej miery ovplyvnili odpovede pohlavie, vzdelanie a vek respondentov.

Dotazník vyplnilo 37 mužov a 32 žien. Muži vybrali nasledovné riešenia:

Dvaja respondenti považujú za výhodnejšie spolužitie s rodinou manžela;

– 22 mužov (59,46 % mužov, 31,88 % celej vzorky) uprednostňuje bývanie v rodine ženy;

T a b u l k a 7

Bývanie mladomanželov po sobáši (dotazníkový výskum)

Ako výhodnejšie sa javí:	Počet prípadov	% dotazníkov
bývanie v rodine muža	2	2,90
bývanie v rodine ženy	42	60,87
neviem	25	100,00
Spolu	69	36,23

– 13 respondentov (35,14 % mužov, 18,84 % vzorky) zvolilo odpoveď „neviem“.

Ženy (32 osôb) zvolili nasledovné riešenia:

Ani jedna žena nevybrala variant a) (bývanie v rodine manžela);

– 20 respondentiek (62,50 % žien, 28,99 % vzorky) uprednostňuje život s vlastnými rodičmi;

– 12 žien (37,50 % zo skupiny, 17,39 % vzorky) odpovedalo „neviem“.

Ako vidno, odpovede sú okrem malých výnimiek zhodné. Úsilie bývať radšej v rodine ženy možno teda pokladať za jav všeobecne platný, vyplývajúci z podmienok života v mestskom prostredí. Výrazne sa však prejavuje úsilie vytvoriť si vlastnú domácnosť. Aj keď odpovede „neviem“ nezvolila väčšina respondentov, vzhľadom na to, že sme ju sformulovali len ako určité východisko z núdze, viac ako tretina odpovedí (36,23 %) je nečakane veľa.

Vek: Podľa veku sme respondentov rozdelili na dve skupiny: narodených pred rokom 1937 (vrátane, t. j. 40 a viacročných; narodených roku 1938 a neskôr, čiže osoby do 40 rokov.

Vo vzorke bolo 21 respondentov starších ako 40 rokov. Z tejto skupiny sa grupujú obaja mužovia, preferujúci bývanie v rodine manžela.

– 11 osôb (52,38 % zo skupiny, 15,94 % vzorky) zvolilo variant c) („neviem“)

– 8 respondentov (38,10 % zo skupiny, 11,59 % vzorky) dáva prednosť spolužitiu s rodinou ženy.

U osôb narodených po roku 1973 boli tieto odpovede:

– Ani jeden respondent nezvolil ubytovanie v rodine manžela;

– 34 osôb (70,83 % zo skupiny, 49,28 % vzorky) dáva prednosť spolužitiu s rodinou manželky;

– 14 respondentov (29,17 % zo skupiny, 20,29 % vzorky) označilo variant „neviem“.

Pri posudzovaní odpovedí s prihliadnutím na vek respondentov sa ukazuje výraznejšie rozdiel ako pri posudzovaní podľa pohlavia. Vekovo starší respondenti uprednostňovali odpoveď „neviem“, ktorú zvolilo viac ako polovica členov skupiny. Dvaja uprednostňovali usídlenie v rodine manžela. Možno predpokladať (a odpovede na druhú otázku o tom svedčia), že výber

odpovedí bol ovplyvnený vlastnými skúsenosťami, hoci otázka bola postavená ako hypotetická. Na druhej strane väčšina vekovo mladších respondentov vybrala variant b), teda bývanie v rodine ženy. Len jedna tretina respondentov vybrala variant c).

Vzdelanie respondentov:

základné vzdelanie: 22 osôb (31,88 %) /
stredoškolské vzdelanie: 31 osôb (44,93 %),
vysokoškolské vzdelanie: 16 respondentov (23,19 %).

Respondenti so základným vzdelaním odpovedali nasledovne:

Variant a) – bývanie v rodine manžela – 0

b) – bývanie s rodinou ženy – 19 osôb (86,36 % skupiny, 27,54 % vzorky).

c) – 3 osoby (13,64 % skupiny, 4,35 % vzorky)

Respondenti so stredoškolským vzdelaním:

Bývanie v rodine manžela uprednostňuje jeden respondent; Spolužitie s rodinou ženy: 12 osôb (38,71 % skupiny, 17,39 % vzorky);

Odpoveď „neviem“ označila 18 respondentov (58,06 % skupiny, 26,09 % vzorky).

Respondenti s ukončeným vysokoškolským vzdelaním vo veľkej väčšine prípadov zvolili bývanie v rodine manželky (11 respondentov, čo je 68,75 % skupiny, 15,94 % vzorky). V štyroch dotazníkoch (25 % skupiny, 5,80 vzorky) bol označený variant c). V jednom prípade považoval respondent ako najvhodnejšie riešenie bývanie s rodinou manžela.

Ak posudzujeme odpoveď podľa vzdelanostných skupín, zistíme, že vo frekvencii odpovedí b) a c) sa prejavujú určité rozdiely (vychádzame z údajov skupiny, pretože v celej vzorke nie je rovnomerné zastúpenie). Najmä v skupine respondentov so stredoškolským vzdelaním sú odpovede relatívne rovnomerne rozdelené. Jedine tu prevládajú odpovede „neviem“, ktoré podčiarklo 58,06 % informátorov. Variant odpovede d) sa najčastejšie objavil u osôb so základným vzdelaním, kým u vysokoškolsky vzdelaných respondentov sa objavujú v oboch prípadoch stredné hodnoty. Nevieme, aký vplyv sa v tomto prípade prejavil, ale možno predpokladať, že u osôb

s ukončeným stredoškolským vzdelaním sa najvýraznejšie prejavujú tendencie udržiavať tradičné javy. Ak by sa spomenutý predpoklad potvrdil aj na iných kultúrnych javoch, znamenalo by to, že na úroveň vzdelania musíme klásť pri interpretácii kultúrnych javov v mestskom prostredí zvýšený dôraz.

Odpovede na druhú dotazníkovú otázku priniesli predovšetkým materiál kvalitatívneho charakteru, preto sme v tomto prípade nepoužili kvantitatívnu analýzu.

V odpovediach sa často prejavilo, že hoci otázky sú postavené hypoteticky, respondenti odpovedali na základe vlastných reálnych skúseností. Svoju voľbu zdôvodňovali napríklad slovami:

Ubytovanie v rodine muža: „Býval som s rodičmi takto jeden rok a bol som spokojný“, „z vlastnej skúsenosti – lepšie bytové podmienky“.

Ubytovanie v rodine ženy: „Muž sa skôr prispôbi manželkiným rodičom, ako manželka manželovým“, „pretože vo väčšine prípadov sa dcéra lepšie znesie s matkou ako so svokrou“, „zdá sa výhodnejšie z hľadiska ženy bývať vo vlastnej rodine“, „zákonite nezdravý vzťah svokra – nevesta“, „manžel má menej povinností v rodine a ľahšie sa prispôbi, žena sa viac zúčastňuje na práci v domácnosti“, „lepšie si rozumie svokra so zaťom ako svokra s nevestou“, „predpoklad lepšej zhody medzi ženami“, „myslím, že vzniká menej konfliktov, lebo je menej trecích plôch“, „zať býva vždy v domácnosti vítanejší ako nevesta“, „muž sa skorej prispôbi“, „lebo muž sa podľa mňa rýchlejšie prispôbi novému prostrediu a ľahšie znáša aj prípadné nesváry zo strany manželkiných rodičov“, „pretože mám o bývaní s mojimi rodičmi konkrétnu predstavu, s rodičmi partnera iba hmlistú“, „emocionálne dôvody (malá schopnosť prispôsobenia“, „závisí to podľa manželstiev oboch rodičov“; inými typmi odpovede sú nasledovné dve, ktoré sa však opakovali častejšie: „väčší byt“, „z vlastnej skúsenosti, na svokrovcov nedopustím“ („dobro vychádzam so svokrovcami“).

Odpoveď „neviem“ odôvodnili niektorí respondenti napríklad takto: „Pretože prvé dve nevyhovovali, radšej oddelene“, „ani jedno riešenie nie je vhodné vzhľadom na problémy s prispôbovaním sa manželov

a nevhodným zasahovaním rodiny“, „pretože som presvedčený, že mladomanželia majú bývať osobitne“, „závisí to od toho, aké sú povahy oboch rodičovských párov“, „rodičia sa do všetkého miešajú“, „a“ a „b“ sú provízorne riešenia a nevyhovujú ani jednej strane“, „z vlastnej skúsenosti, bývali sme u oboch rodičov a vždy boli konflikty“.

Ďalšími spoločenskými javmi, ktoré vplývajú na štruktúru rodiny sú napríklad rozvod, rozdelenie rozšírenej rodiny na menšie časti, dočasný alebo trvalý odchod členov rodiny (napr. počas štúdia, z pracovných dôvodov, v priebehu vykonávania základnej vojenskej služby a pod.). Aj keď každý z nich tvorí samostatnú a veľmi zaujímavú problematiku (pričom najmä rozvod sa stáva v mnohých vyspelých štátoch veľmi rozšíreným javom), nie je v možnostiach našej práce analyzovať spomenuté otázky podrobnejšie.

III. Kontakty rodiny s okruhom širšieho príbuzenstva

Problematika kontaktov rodiny s okruhom širšieho príbuzenstva je natoľko rozsiahla a komplikovaná, že by si zaslúžila zvýšenú pozornosť. V tejto práci sa však sústredíme len na orientačný rozbor niektorých základných javov.

Otázkam kontaktov s príbuzenstvom sú v dotazníku venované tri otázky:

3. Podčiarknite, s ktorými z uvedených príbuzných udržiavate pravidelné kontakty:

- s rodičmi, svokrovcami,
- so súrodencami, švagrovcami,
- so synovcami, neterami,
- s bratrancami, sesternicami,
- so súrodencami rodičov (strýkmi, tetami),
- s inými príbuznými (uveďte s ktorými).

4. Podčiarknite, pri ktorých príležitostiach sa stretávate pravidelne s väčším počtom príbuzných:

- vianočné sviatky,
- Veľká noc,
- narodeniny, meniny členov príbuzenstva,

b) pri svadbách alebo pohreboch členov príbuzenstva,

e) s väčšinou príbuzných sa navštevujeme pravidelne.

5. Podčiarknite, akými formami sa podľa vás prejavujú príbuzenské styky:

a) pomocou v prípade potreby,

b) vzájomnými pravidelnými návštevami,

c) spoločnými oslavami rodinných udalostí,

d) inak (ako),

e) nijako, uprednostňujeme v tomto prípade priateľov a kolegov.

Údaje o rozsahu kontaktov s príbuzenstvom (otázka 3) sme vyhodnotili v dvoch tabuľkách. Ako dokazuje tab. 8, kontakty s príbuzenstvom v bratislavskom prostredí existujú, pretože v tabuľke sú zastúpené všetky uvedené skupiny. Najčastejšie sú, pochopiteľne, kontakty so súrodencami

Tabuľka 8

Rozsah kontaktov s príbuznými

Skupina príbuzných	Počet prípadov	%
s rodičmi, svokrovcami so súrodencami, švagrovcami	66	95,65
so synovcami, neterami s bratrancami, sesternicami	56	81,16
so súrodencami rodičov s krstnými rodičmi, krstnými deťmi	17	24,64
s inými príbuznými	23	33,33
	20	28,99
	25	36,23
	5	7,25

Tabuľka 9

Výber kontaktov s príbuzenstvom

Variant odpovede (otázka 3)	Počet prípadov	%
a	10	14,49
b	2	2,90
ab	16	23,19
bř	1	1,45
abc	8	11,59
abd	2	2,90
abř	11	15,94
viac ako 3 skupiny príbuzných	19	27,54
Spolu	69	100,00

a predovšetkým s rodičmi, ktoré možno pokladať za všeobecné. V prípade ostatných skupín nie je situácia taká jednoznačná. Okrem výberovosti sa určite prejavuje aj absencia niektorých skupín v jednotlivých prípadoch (napr. starší ľudia majú logicky menej kontaktov s príbuznými rodičov a pod.). Najrozšírenejšie sú kontakty s volenými príbuznými krstní rodičia, krstné deti), pravdepodobne práve pre ich výberovosť. Bolo by zaujímavé zistiť, či sa krstní rodičia volia na základe príbuzenských, priateľských alebo iných vzťahov. V dotazníku sa objavili krstní rodičia vo viac ako tretine prípadov, za nimi nasledujú príbuzní z vlastnej generácie (bratrance, sesternice), u ktorých možno predpokladať najviac spoločných záujmov.

O výberovosti kontaktov s príbuznými (E. Pfeilová hovorí o ambivalentnom vzťahu)²⁴ svedčia výsledky nasledujúcej tabuľky 9.

Ako vidno, len niečo viac ako štvrtina respondentov má kontakty s viac ako troma kategóriami príbuzných. Najväčšia časť (30,43 %) sa stretáva s rodičmi, súrodencami a navyše s treťou kategóriou príbuzných (krstní rodičia, krstné deti; synovci a sesternice; menej s príbuznými vlastnej generácie). To by nasvedčovalo, že iniciatívu v udržiavaní kontaktov majú predovšetkým osoby vekovo staršie. Pritom z 19 dotazníkov, v ktorých boli označené viac ako tri skupiny príbuzných len štyri vyplnili respondenti starší ako 40-roční, kým v ôsmich prípadoch išlo o osoby narodené po roku 1951. Takmer štvrtina vzorky (24,64 %) obmedzuje vzťahy len na dve skupiny (rodičia, súrodenci), v 17,39 % prípadov sa pravidelne stretávajú len s rodičmi a súrodencami. Treba však podotknúť, že podľa našich skúseností respondenti často vôbec neuvádzajú osoby, s ktorými žijú v spoločnej domácnosti.

Príležitosti na stretanie sa s príbuznými vo väčšom rozsahu predstavujú predovšetkým udalosti rodinného zvykoslovía. Až 60,54 % odpovedí uvádza prejavy rodinného zvykoslovía ako dôvod na stretanie širšieho okruhu príbuzných. Aj z toho vidno, že kontakty majú často len zdvorilostný a oficiálny charakter. Pritom v 11 dotazníkoch (15,94 %) je označený len bod c (svadby a pohreby členov príbuzenstva),

teda najdôležitejšie, ale len zriedkavé, udalosti. Menej sa prejavujú kontakty pri príležitostiach výročného zvykoslovía (37,41 % dotazníkov). Významnú úlohu majú predovšetkým veľkonočné sviatky, menej aj Vianoce.

Práve pre zvýšenú mieru kontaktov majú vo vyspelých spoločnostiach prejavy výročného zvykoslovía významnú úlohu, čo sa prejavuje špeciálne v mestskom prostredí.²⁵ V mnohých prípadoch ustupuje pôvodná náplň sviatkov do pozadia a menia sa na spoločenskú udalosť. Ich význam je o to väčší, že len traja respondenti (4,35 %) uviedli, že svojich príbuzných navštevujú pravidelne.

Posledná otázka bola zameraná na názor respondentov o konkrétnych prejavoch príbuzenského vzťahu.

Tabuľka 10

Príležitosti pre kontakt s príbuzenstvom

Variant odpovede	Počet prípadov	%
vianočné sviatky	23	33,33
Veľká noc	32	46,38
narodeniny, meniny	40	57,98
svadby, pohreby	49	71,01
pravidelné návštevy	3	4,35

Väčšina odpovedí (37,07 %) pokladá za predpoklad existencie príbuzenského vzťahu pomoc v prípade potreby. Zaujímavé je, že takmer rovnaký počet respondentov uvádza pravidelné návštevy. Ak to porov-

Tabuľka 11

Formy prejavov príbuzenských vzťahov

Variant odpovede	Počet prípadov	% dot.	% odpovedí
pomocou pravidelnými návštevami	43	62,32	37,07
oslavami rodinných udalostí	24	34,78	20,69
inak (ako nijako, uprednostňujeme priateľov a známych)	36	52,17	31,03
	—	—	—
	13	18,84	11,21

náme so závermi predchádzajúcej otázky, opäť dospievame k názoru, že príbuzenské kontakty v Bratislave sa nezakladajú len na existencii príbuzenského puta, ale majú selektívny charakter.

Z á v e r

Na predchádzajúcich stránkach sme sa pokúsili podať obraz štruktúry súčasnej mestskej rodiny tak, ako sa javí na základe dosiaľ získaného materiálu. Nie je možné vytvoriť definitívne závery, pretože ďalší výskum môže zozbierané výsledky doplniť alebo zmeniť. Určité predbežné predpoklady však možno vysloviť už teraz.

1. Individuálna rodina nie je v mestskom prostredí rozšírená natoľko, ako predpokladali mnohí bádatelia. Najmä v štvrtiach, v ktorých je obyvateľstvo usadené už dve alebo viac generácií, sú rozšírené rodiny bežným javom. Frekvencia rozšírených rodín čiastočne súvisí s riešením bytovej otázky, domnievame sa však, že toto nie je jedinou príčinou. Nároky súčasného života predpokladajú deľbu práce nielen v priemysle, ale aj v domácnosti medzi členmi rodiny. Pri vysokej zamestnanosti žien nie je možné, aby jedna osoba zvládla problémy vedenia domácnosti

(udržiavanie poriadku, nákupy, organizácia stravovania, výchova detí, plnenie spoločenských povinností atď.). Pretože väčšina rodín sa skladá z malého počtu osôb, spolužitie viacerých ekonomicky nezávislých generácií sa často stáva nevyhnutnosťou. Uprednostňujú ho predovšetkým vekovo staršie osoby, mladá ľudia dávajú prednosť oddelenému bývaniu.

2. Podmienky mestského života vyžadujú v porovnaní s tradičným roľníckym prostredím zmenené riešenie usídlenia mladomanželov po sobáši. Kým v agrárnom prostredí bolo patrilokálne usídlenie prevládajúcou formou, v skúmanom obvode Bratislava I je častejšie usídlenie v rodine ženy. Najmä u mladých ľudí sa prejavuje úsilie vytvoriť si od začiatku samostatnú domácnosť. V tradičnom roľníckom prostredí bola takáto forma usídlenia prakticky neznáma.

3. Zmenil sa aj charakter kontaktov rodiny so širším okruhom príbuzenstva. Majú výrazne selektívny charakter a vo veľkej miere sú ovplyvnené psychologickými faktormi, ktoré, ako sa zdá, majú v živote súčasnej mestskej rodiny významnejšiu úlohu ako v tradičnom roľníckom prostredí. Mnohí respondenti uprednostňujú kontakty s okruhom priateľov a známych.

POZNÁMKY

- 1 Použitý materiál sme zbierali pre potreby kandidátskej práce pod názvom Etnografické aspekty výskumu súčasnej mestskej rodiny. (Na základe materiálu z Bratislavy I). Školiacim pracoviskom je Národopisný ústav SAV v Bratislave, školiteľom PhDr. A. Pranda, CSc. Materiál sa viaže prevažne na obdobie rokov 1975–1976.
- 2 Ide o obyvateľov nasledovných domov: Timravina 3, Panenská 17, Panenská 30, Nálepkova 4, Nálepkova 24, Pražská 17, Gajova 5, Moyzesova 1, Moyzesova 3, Moyzesova 4, Moyzesova 5, Jelenia 1, Jelenia 3, Jelenia 20, Železničiarska 7, Kapitulská 6, Palackého 8, Palackého 10, Palackého 12, Palackého 14, Kúpeľná 2, nám. SNP 23, Suvorovova 5, Fraňa Kráľa 31, ul. Československej armády 7.
- 3 Informácie pracovníkov ObNV Bratislava I.
- 4 KOGAN, D. M.: Sviazy gorodskogo i sel'skogo naselenija kak odna iz problem etnografii goroda. Sovetskaja etnografija, 1967, č. 4, s. 40.
- 5 BARANOV, A. V.: Rodina – byt – mesto. Sociologické problémy. Sociologie města a bydlení, 1970, č. 2, s. 22.
- 6 BĀNHEGYI, F.: Sociológia súčasnej rodiny. Bratislava 1967, s. 39.
- 7 MARUŠIAK, M.: Súčasný problémy rodiny a manželstva. Bratislava 1963, s. 21. „Malorodinu“ definuje autor ako „sociálnu jednotku, ktorá zahŕňa v sebe vzťahy medzi mužom a ženou, medzi rodičmi a deťmi“.
- 8 JOHNSON, H. M.: Strukturell-funktionelle

- Theorie der Familiensysteme. Kölner Ztschr. Sociol. u. Sozialpsychol., Sonderheft, 14, 1970, s. 44.
- 9 ŠVECOVÁ, S.: Klasifikácia rodinných foriem v slovenskom materiáli. (Ďalej len Klasifikácia...). Český lid, 53, 1966, s. 87-88.
 - 10 Podľa BÂNHEGYI, F.: c. d., s. 40-41.
 - 11 PFEIL, E.: Die Grosstadtfamilie. Köln. Ztschr. Soziol. u. Sozialpsychol., Sonderheft, 14, 1970, s. 422.
 - 12 ZASLAVSKAJA, T. J.: O sociálních funkcích migrace vesnického obyvatelstva do měst. Sociologie města a bydlení, 1975, č. 5, s. 27.
 - 13 ŠVECOVÁ, S.: Příbuzenské vzťahy v Čičmanoch a postavenie ženy v rodine. Slov. Národop., 15, 1967, s. 325. (Ďalej len Příbuzenské vzťahy...). Uvedené definície vzťahuje autorka na roľnícku rodinu. Domnievame sa však, že z hľadiska kultúry ich môžeme aplikovať aj na mestskú rodinu. Hoci rodiny v súčasnom mestskom prostredí nie sú už výrobnými jednotkami v tradičnom zmysle, predsa medzi jednotlivými individuálnymi rodinami a jednotlivcami existujú rôznorodé a komplikované vzťahy, ktoré nemožno zredukovať len na spoločné bývanie.
 - 14 V prostredí Bratislavy sa vyskytujú len ojedinelé prípady, že najstaršiu generáciu v byte tvoria súrodenci alebo rodiny súrodencov. Zo vzorky 332 prípadov sa takáto situácia objavila len v štyroch prípadoch (1.20%). Z toho v troch ide o spoluzitie dvoch osamelých vekovo starších súrodencov bez ďalších členov rodiny. Len v jednom prípade po predčasnej smrti rodičov zostali v byte bývať rodiny súrodencov generácie B, každá z nich však hospodári izolovane. Preto v celom texte pod pojmom „rozšírená rodina“ máme na mysli rodiny rodičov a detí.
 - 15 BÂNHEGYI, F.: c. d., s. 38.
 - 16 ŠVECOVÁ, S.: Příbuzenské vzťahy..., s. 344-345.
 - 17 APÁTHYOVÁ-RUSNÁKOVÁ, Z.: Príspevok ku klasifikácii vidieckej rodiny na Slovensku. Slov. Národop., 20, 1972, s. 453.
 - 18 Počet detí v rodine nie je pri výskume štruktúry rozhodujúci, má (okrem prvého dieťaťa v rodine) charakter kvantitatívny a nie kvalitatívny, pretože skladba rodiny nie je totožná s početnosťou rodiny. Početnosť môže byť závislá od populačných činiteľov, zloženie rodiny je závislé od spoločenských činiteľov. (ŠVECOVÁ, S.: Klasifikácia..., s. 85.)
 - 19 KON, I. S.: Problémy medzigeneračnej transmisie kultúry v období vedeckotechnickej revolúcie. Slov. Národop., 24, 1976, s. 501.
 - 20 Teoreticky môžeme odvodiť aj siedmu formu individuálnej rodiny – formu A. V praxi sa s ňou však nemôžeme stretnúť, pretože pri vstupe do manželstva (bez ohľadu na vek partnerov) považujeme zainteresované osoby za príslušníkov generácie B. Aj pri absencii rodičov nemožno hovoriť o vyslovene závislých osobách. Opateru preberá spoločnosť a rôznymi formami zabezpečuje úplnú starostlivosť alebo aspoň (u vekovo starších) ekonomickú podporu.
 - 21 Zmeny stavu (LES RITES DE PASAGE) združujú všetky zmeny miesta, štátu, spoločenskej, sociálnej situácie a veku. (van GENEP, L.: Manuel de Folklore Français contemporain. Paris 1937-1943, s. 111.)
 - 22 Dokladom tohto je napríklad rozhovor F. Hejčíka s redaktorom časopisu Tip: „Pred sezónou sa veľa zmenilo. Konečne som zohnal byt a začali sme s manželkou a dvoma dcérami Evou a Simonou žiť normálnym životom. Netvrdím, že manželku Evu vidím teraz veľmi často, ale keď ona bývala u svojich rodičov, ja u svojich – nemal som tú morálnu podporu ako mám teraz“. (KRŠEK, P.: Tvrdá hlava raz prebila múr...) Tip, 9, 1977, č. 13, s. 13.
 - 23 SALNER, P.: K niektorým otázkam svadobného cyklu. Slov. Národop., 25, 1977, s.
 - 24 PFEIL, E.: c. p., s. 411.
 - 25 LÜSCHEN, F. und Kol.: Familie und Verwandtschaft. Interaktion und die Funktion von Ritualen. Köln. Ztschr. Soziol. u. Sozialpsych., Sonderheft, 14, 1970, s. 272. Autori svojím výskumom dokázali, že v industriálne vyspelých krajinách je v priebehu roka menej kontaktov s príbuznými. Počas sviatkov (zamerali sa na príležitosti, spojené s obdarovaním) však intenzita návštev výrazne stúpa a je väčšia ako v agrárnom prostredí. Na základe uvedených poznatkov zdôrazňujú význam sviatkov a s nimi spojených rituálov pre udržanie integrity rodiny a príbuzenstva.

(На основе материала из Братиславы I)

Резюме

Приведенная работа занимается проблематикой структуры современной семьи в центральной части г. Братислава.

В городской среде проблематика структуры семьи у нас еще этнографически мало разработана. Поэтому вводная часть статьи ориентируется на анализ доступной этнографической, но прежде всего социологической литературы. В заключение этой части автор дает определение главных признаков существования семьи в городской среде:

- совместное проживание членов семьи;
- договоренность о разделении труда в домашнем хозяйстве;
- договоренность о разделении экономических расходов, необходимых для ведения домашнего хозяйства;
- регулярные контакты дружеского характера между отдельными семьями и членами семей в домашнем хозяйстве.

В главной части статьи производится анализ собранного материала, который распределен на три главы.

В первой главе, названной «Структура и конкретные формы современной братиславской семьи», автор изучает частоту индивидуальных и расширенных семей и отдельных их форм. На основе общих статистических данных (продолжительность жизни, возраст при заключении брака и при рождении ребенка) в качестве отправного пункта он построил модель семьи, включающую четыре поколения. Отдельные поколения отличаются друг от друга не положением в семейной и родственной иерархии, а в первую очередь возрастом и следующими из этого экономическими и общественными позициями. Автор выбрал следующие возрастные группы:

- поколение А — лица, зависимые в экономическом отношении;
- поколение Б — лица в возрасте до 40 лет, независимые в экономическом отношении;
- поколение В — лица в возрасте свыше 40 лет, независимые в экономическом отношении;
- поколение Г — пенсионеры.

Комбинация приведенных возрастных групп может дать нам все потенциально возможные формы семьи по этой модели. Из 14 форм шесть представляют индивидуальную (только с одним независимым в экономическом отношении поколением), а восемь — расширенную форму семьи.

В изучаемой выборке, которая охватывает 332 семьи из 25 домов и с 15 улиц исследуемого района, представлены все формы. Как вытекает из результатов, в наблюдаемой среде необходимо несколько изменить общераспространенное мнение, что в городской среде индивидуальные формы семьи встречаются максимально часто. Хотя они и преобладают в анализируемой выборке (58,13%), количество домашних хозяйств, объединяющих несколько поколений, независимых в экономическом отношении, представляет 41,87% выборки.

Глава «Причины изменений структуры семьи» занимается анализом явлений, которые выражают изменение состояния. Наиболее важное из них — брак, который способствует возникновению новой семейной единицы, а также оказывает влияние и на структуру семей обоих брачных партнеров. В отличие от традиционно крестьянской среды, в современной Братиславе преобладает непосредственно после заключения брака матриликальное поселение. Как показывают результаты анкетного исследования, данная форма лучше соответствует условиям городской жизни. Женщины выполняют большую часть домашних работ, поэтому для совместной семейной жизни более выгодно сотрудничество матери с дочерью, чем свекрови с невесткой.

В главе «Размеры контактов с родственниками» автор анализирует, с какими группами родственников и по каким случаям население изучаемого района лично встречается. Разбор материала показывает, что родственные контакты в городе носят селективный характер. Из семи групп родственников, указанных в анкете (родители и родители супруга; братья и сестры и свояки; братья и сестры родителей; двоюродные братья и сестры; племянники; крестные родители и крестные дети; другие) общее распространение получили лишь контакты с первыми двумя группами. Из остальных респонденты чаще всего привели контакты с wybranными по желанию родственниками. О селекции контактов свидетельствует и тот факт, что в большинстве случаев посещение родственников ограничивается случаями годовщин и в особенности семейными обычаями. Лишь 4,35% респондентов привело регулярные посещения.

Статья дополнена 11 таблицами и 3 рисунками.

DIE STRUKTUR DER HEUTIGEN STÄDTISCHE FAMILIE (AUF GRUND VON MATERIALIEN AUS BRATISLAVA)

Zusammenfassung

In der vorliegenden Studie befaßt sich der Autor mit der Struktur der gegenwärtigen Familie im zentralen Teil der Stadt Bratislava.

Die Problematik der Struktur der Familie im städtischen Milieu wurde bei uns erst wenig erforscht. Deshalb bringt der Verfasser im einleitenden Teil seiner Arbeit eine Analyse der erreichbaren ethnographischen, vor allem aber der soziologischen Literatur. Am Schluß dieses Kapitels definiert er die Hauptmerkmale der Familie in der städtischen Umwelt folgendermaßen:

- gemeinsames Wohnen der Familienglieder;
- Vereinbarung über die Aufteilung der Haushaltsarbeit;
- Vereinbarung über die Aufteilung der zur Führung des Haushalts erforderlichen Kosten;
- regelmäßige freundschaftliche Kontakte zwischen den einzelnen Familien und den Gliedern der Familie im Haushalt.

Das Hauptgewicht der Studie liegt auf der Analyse des gesammelten Materials, das in drei Kapitel eingeteilt ist. Im ersten Kapitel „Die Struktur und die konkreten Formen der gegenwärtigen Familie in Bratislava“ untersucht der Autor die Frequenz der individuellen und der erweiterten Familie und ihrer einzelnen Formen. Als Ausgangspunkt seiner Erwägungen konstruierte er anhand allgemeiner statistischer Daten (Lebensdauer, Alter bei der Eheschließung und bei der Geburt des Kindes) ein Modell einer Viergenerationenfamilie. Die einzelnen Generationen unterscheiden sich voneinander nicht durch ihre Stellung in der Familien- und Verwandtschaftshierarchie, sondern vor allem durch ihr Alter und der daraus entspringenden ökonomischen und gesellschaftlichen Position. Der Verfasser wählte folgende Altersgruppen aus:

Generation A – ökonomisch abhängige Personen;

Generation B – ökonomisch unabhängige Personen bis zu 40 Jahren;

Generation C – ökonomisch unabhängige Personen über 40 Jahre;

Generation D – Rentner.

Durch Kombinieren der genannten Altersgruppen können wir aus dem Modell alle potentiellen Formen der Familie ableiten. Von den 14 Formen sind sechs individuelle Familien mit nur einer ökonomisch unabhängigen Generation, die übrigen acht sind Formen der erweiterten Familie. Im untersuchten Komplex, der 332 Familien aus 25 Häusern und 15 Straßen des betreffenden Stadtbezirks umfaßt, sind alle Familienformen vertreten. Aus den Ergebnissen geht hervor, daß man eine allgemein verbreitete Ansicht korrigieren müssen: nämlich daß die individuellen Formen der Familie in der städtischen Umwelt am häufigsten vorkommen. Obwohl diese Familienform im analysierten Komplex überwiegt (58,13 %), beträgt die Anzahl der Haushalte mit mehreren ökonomisch unabhängigen Generationen immerhin 41,87 % aller Familien.

Im Kapitel „Veränderungen der Familienstruktur“ befaßt sich der Autor mit der Analyse solcher Erscheinungen, die eine Veränderung des bisherigen Zustandes bedingen. Die wichtigste dieser Veränderungen ist die Eheschließung, die einerseits die Entstehung einer neuen Familieneinheit zur Folge hat, andererseits auch die Struktur der Familien beider Ehepartner beeinflußt. Zum Unterschied von der traditionellen bäuerlichen Welt überwiegt heute in Bratislava die matrilocale Ansiedlung der Jungvermählten unmittelbar nach der Eheschließung. Wie die Ergebnisse der Fragebogenaktion beweisen, entspricht diese Form den Bedingungen des Lebens in der Stadt besser. Die meisten Hausarbeiten werden ja von den Frauen

verrichtet und deshalb ist eine Zusammenarbeit zwischen Mutter und Tochter für das Familienleben günstiger als eine Zusammenarbeit zwischen Schwiegermutter und Schwiegertochter.

Das folgende Kapitel hat die Überschrift „Der Umfang der Kontakte mit der Verwandtschaft.“ In diesem Abschnitt untersucht der Autor, mit welchen Gruppen der Verwandtschaft und bei welchen Gelegenheiten die Einwohner des betreffenden Stadtbezirks persönlich zusammenkommen. Die Analyse des gesammelten Materials beweist, daß die verwandschaftlichen Kontakte in der Stadt einen selektiven Charakter haben. Von den sieben im Fragebogen angeführten Verwandtschaftsgruppen Eltern und Schwiegereltern; Geschwister und Schwäger; Geschwister der

Eltern; Vettern und Basen; Neffen und Nichten; Taufpaten und Taufkinder; andere) sind nur Kontakte zwischen den beiden ersten Verwandtschaftsgruppen allgemein üblich; von den übrigen Gruppen führen die Respondenten meist nur Kontakte zu solchen Verwandten an, die sie sich selber auswählten. Die Selektion der verwandschaftlichen Kontakte wird auch durch die Tatsache bestätigt, daß die Besuche bei Verwandten in den meisten Fällen auf die Gelegenheiten des Jahresbrauchtums und vor allem auf die Familienfeste beschränkt sind. Nur 4,35 % der Respondenten gaben an, daß sie ihre Verwandten regelmäßig, also nicht nur bei den genannten Gelegenheiten, besuchen.

Die Studie wird durch 11 Tabellen und 3 Abbildungen vervollständigt.

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS 2

Časopis Národopisného ústavu Slovenskej
akadémie vied

Ročník 26, 1978, číslo 2

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej
akadémie vied

Hlavná redaktorka
PhDr. BOŽENA FILOVÁ, CSc.

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc.,
PhDr. Soňa Burlasová, CSc., doc. PhDr.
Václav Frolec, CSc., doc. PhDr. Emília
Horváthová, CSc., PhDr. Soňa Kovačevićová,
CSc., Igor Krištek, CSc., PhDr. Milan
Leščák, CSc., doc. PhDr. Ján Michálek,
CSc., PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc.
PhDr. Štefan Mruškovič, CSc., PhDr.
Viera Nosáľová, CSc., PhDr. Adam Pranda,
CSc., doc. PhDr. Antonín Robek, CSc.

Výkonný redaktor *Pavol Stano*
Typografia: *Ivan Kovačević*
Redakcia: 884 16 Bratislava, Klemensova 19

Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného
povstania, n. p., Martin

Jednotlivé číslo Kčs 20,-; celoročné pred-
platné Kčs 80,-

Výmer SÚTI č. 8/6
Rozširuje Poštová novinová služba, objed-
návky vrátane do zahraničia a predplatné
prijíma PNS — Ústredná expedícia a do-
voz tlače, Gottwaldovo nám. 6/VII, 884 19
Bratislava. Možno objednať aj na každej
pošte alebo u doručovateľa.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej aka-
adémie vied, 1978

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Института этнографии Словацкой Ака-
демии Наук

Год издания 26, 1978, № 2

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии Наук
Редакторы Д-р Божена Филова и Павол Стано
Адрес редакции: 884 16 Братислава, Клеменсо-
ва 17

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift des Ethnographischen Institutes
der Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Jahrgang 26, 1978, Nr. 2. Erscheint viermal
im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der
Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und Pavol
Stano

Redaktion: 884 16 Bratislava, Klemenso-
va 19

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Ethnographic Institute of
the Slovak Academy of Sciences

Volume 26, 1978, No. 2.

Published quarterly by VEDA, the Publi-
shing House of the Slovak Academy of
Sciences. Managing Editors PhDr. Božena
Filová and Pavol Stano

Editor: 884 16 Bratislava, Klemensova 19,
Czechoslovakia

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'Ethnographie de
l'Académie slovaque des sciences

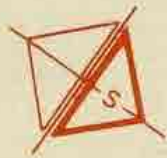
Anné 26, 1978, No. 2.

Parait quarte fois par an Editions de VE-
DA, maison d'édition de l'Académie slova-
que des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et Pavol
Stano

Rédaction: 884 16 Bratislava, Klemensova
19

Distributed in the socialist countries by
SLOVART Ltd., Leningradská 11, Brati-
slava, Czechoslovakia. Distributed in West
Germany and West Berlin by KUBON
UND SAGNER, D-8000 München 34, Post-
fach 68, Bundesrepublik Deutschland. For
all other countries, distribution rights are
held by JOHN BENJAMINS, N. V., Peri-
odical Trade, Amsteldijk 44, Amsterdam,
Netherlands.

RIEKA

